

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ-1- ΜΑΡΙΤΑ ΠΑΠΑΡΡΙΖΟΥ
Critic's Point

Ὁ συνθέτης Μιχάλης Γρηγορίου.
Ἡ Μαρίτα Παπαρρίζου σὲ σπάνιο Βιβάλντι.

15/2015.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΑΝ ἀπὸ τὴν τελευταία μου συνάντηση μὲ τὸ ΜΙΧΑΛΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (γ. 1947), μοναδικὸ ἴσως Ἑλληνα συνθέτη μὴ ἐπωφεληθέντα ἀπὸ τὸ Νιαγάρα παραγγελιῶν τοῦ Μεγάρου πρὸς ὁμοτέχνους του: αὐτὰ ζῶντος τοῦ Χρήστου Δ. Λαμπράκη, μὲ δεκάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες παραγγελιῶν σὲ ζῶντες, αὐτονόητα, συνθέτες πάσης ἡλικίας, ἀπὸ τίς ὁποῖες ὅπως παραδόξως **καμμία** δὲν ξανακούστηκε! (Διάβολε, ὄλο καὶ κάποιες, καλλίτερες ἀπὸ ἄλλες, δὲν ἄξιζαν β' ἢ καὶ γ' ἐκτελέσεως;) Ἴσως ὁ Γρηγορίου νὰ πῆρε κάποια παραγγελία— ἐπειδὴ θυμοῦμαι ἀόριστα ἐξαγγελία κάποιας συναυλίας ἔργων του ποὺ ματαιώθηκε, λησμόνησα γιατί. Ἀπὸ κάποιαν ἀπεργία; θὰ σᾶς γελάσω. Σημασία ἔχει τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα: γιὰ ὁποιοσδήποτε λόγους ὁ Μιχάλης Γρηγορίου ἐξελείχθηκε, γιὰ μένα τοῦλάχιστον, σὲ ἓναν ἐρημίτη τῆς μουσικῆς ποὺ ἡ ἀπουσία του ἀπὸ τὸ συναυλιακὸ προσκήνιο ποτέ δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι αἰσθητή. Θυμῶμαι τὸ ἀνεπανάληπτο *Σεπτέτο* του (1973), γιὰ κουϊντέτο ἐγχόρδων, πιάνο καὶ τρομπέτα, ποὺ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶχα παρουσιάσει στὸ Διεθνὲς Βῆμα Συνθετῶν τῆς «Οὐνέσκο» τὸ 1975 ἢ 1976, πάντως **ὄχι** τὸ 1977, ὅπως ἀναφέρει στὸ σχετικὸ λῆμμα (τόμος α', σσ. 542-43) τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς ὁ ἀείμνηστος Τάκης Καλογερόπουλος. Θυμῶμαι ἀκόμη κάποιες ωραιότατες Παραλλαγές του γιὰ πιάνο, ἂν ἡ μνήμη δὲν μὲ ξεγελᾷ, πάνω στὸ πασίγνωστο Χριστουγεννιάτικο τραγοῦδι *Come on ye Merry Gentlemen*, πάντα τοῦ 1975-76, ἀλλὰ δὲν παρακολούθησα τὴν πλούσια δισκογραφικὴ δουλειά του: σ' αὐτὴν ἀνῆκαν τὰ δύο ἔργα μὲ τὰ ὁποῖα τὸν θυμήθηκε ἢ ξαναθυμήθηκε τὸ Μέγαρο, φέτος, μετὰ 1/4 αἰῶνος λειτουργίας...

Ἄριστα, διότι οἱ δίσκοι τους, βινυλλίου 33 1/3 στροφῶν ἢ ἀκτίνας, τὴν ὑπαρξὴ τῶν ὁποίων κακῶς ἀγνοῦσα, ἔχουν ἐξαντληθεῖ.

Τὸ πρόγραμμα περιλάμβανε τὰ ἐξῆς δύο ἔργα πάνω σὲ μελοποιημένη νεοελληνικὴ ποίηση (βλ. κατωτέρω), ἐξ' ὧν τὸ ἓνα χαρακτηρίζεται καντάτα καὶ τὸ ἄλλο κύκλος τραγουδιῶν καίτοι, φαινομενικὰ τοῦλάχιστον, οἱ δύο μορφές δὲν ξεχώριζαν μεταξύ τους. Τὰ ἔργα ἐκτελεσμένα ἄψογα ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ συνθέτου στὸ πιάνο, δὲν ἄφηναν τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία γιὰ ὅσα διαμείβονταν στὶς παρτιτούρες τους. Εἴμαστε ὅμως ἀνυποχώρητα ἀντίθετοι στὴ γενικὴ ἠχομεγέθυνση ὀργάνων καὶ φωνῶν, ἐπὶ πλέον ἄκρως ἀσύμβατη μὲ τίς διαστάσεις μικρῆς αἰθούσης.

1. ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (γ. 1947): *Ἀνεπίδοτα γράμματα*, καντάτα (ποίηση Ἄρη Ἀλεξάνδρου), ἔργο 21 (1976-77) γιὰ γυναικεία (Ἀφροδίτη Μάνου, γ. 1953, ἀπὸ τὰ ἀγνωστά μας, ἀποτρεπτικῶς ἀποκρημνα παράλια τῆς νεολαϊκῆς μούσας) ἀντρικὴ φωνή (Τάσος Ἀποστόλου, ὁ γνωστός νέος βαθύφωνος) καὶ 11 ὄργανα: κλαρινέτο, ἀγγλικὸ κόντρο (δική μας ὑπογράμμιση), φαγκότο, κόντρο, κουαρτέτο ἐγχόρδων, κοντραμπάσο, πλῆκτρα καὶ κρουστά. **Πρώτη δημόσια ἐκτέλεση.** Ἑπτὰ συγκλονιστικὰ ποιήματα ἐνὸς κολοσσοῦ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας πού καὶ μόνον τὸ μοναδικό του μυθιστόρημα *Τὸ κιβώτιο*, γιὰ τὸ ὁποῖο, πρὸ δεκαετιῶν εἶχε συνθέσει μιὰν εἰσαγωγὴ ὁ Γιώργος Κουρουπός (γ. 1942), θὰ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ κονιορτοποιήσει ὅλους τοὺς φλώρους ἢ συγγραφεῖς τοῦ ἐνὸς βιβλίου τῆς λεγομένης *Γενιᾶς τοῦ '30*. Τὰ ποιήματα: 1. *Ἀνεπίδοτα γράμματα*. 2. *Σύντροφε, κοιμᾶσαι*; 3. *Ἄννα*. 4. *Μὲ τί μάτια τώρα πιά*. 5. *Ἦθελε νὰ ζήσει*. 6. *Υπόσχεση*. 7. *Ἐπιστροφή*.

Μὲ τοὺς ἐναρκτήριους ἀσύμμετρος ρυθμούς, ἀπὸ τὸ πιάνο ξεπετάχτηκε λάβα ἐντεχνῆς μουσικῆς ἀξιώσεων πού σαφέστατα ἀποζητοῦσε ἄλλα σχήματα ἀπὸ τὴν τεχνητὴ μορφολογικὴν ἔνδεια τοῦ πολιτικοποιημένου δῆθεν λαϊκοῦ τραγουδιοῦ τῶν δεκαετιῶν 1970 καὶ 1980—προσωπικὰ πάντα μὲ ἀπωθοῦσε ἢ ἐπίπλαστη στερεοτυπία του. Καὶ αὐτὰ τὰ σχήματα ἦταν ἀπολύτως ἱκανὸς νὰ τοὺς δώσει ὁ συνθέτης τοῦ *Σεπτέτου* καὶ τῶν *Παραλλαγῶν*. Πλὴν τῆς διάφωνης, συγχορδιακῆς γραφῆς τοῦ πιάνου, προσδιοριστικῆς τοῦ ὅλου ὕφους, προσέξαμε ἓνα ὠραῖο σόλο βιολοντσέλου καὶ τὴν ἐναλλαγὴ τραγουδιοῦ πρόζας (ἀρ.2), τὸ τρις ἐπαναλαμβανόμενο δραματικότερο σόλο κόντρο καὶ τὴν παρουσία κιθάρας (ἀρ. 3, *Ἄννα*), ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναπόφευκτη φωνητικὴ φθορὰ τῆς 62ετοῦς

τραγουδιστριάς. Ἀκόμη τὰ καλοδουλεμένα tutti θὰ λέγαμε, ἂν δὲ σιγοῦσαν φαγκότο καὶ κόρνο (ἄρ. 4).

1. ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: Ὁ Ὀδυσσεὺς στὸ ποτάμι, κύκλος τραγουδιῶν (ποίηση Τάκη Σινόπουλου), ἔργο 30 (1980-81), γιὰ γυναικεία καὶ ἀντρική φωνή, φλάουτο, κλαρινέτο, φαγκότο, κόρνο, συνθεσαΐζερ, πιάνο, βιολί καὶ βιολοντσέλο (2 φωνές, 8 ὄργανα). 12 ὑπέροχα σύντομα ποιήματα, ἀορίστως ἀναπέμποντα σὲ ἰαπωνικὰ haïku (τρίστιχα 5+7+5, συνολικά 17 συλλαβῶν) καὶ tanka (πεντάστιχα, 5+7+5+7+7, συνολικά 31 συλλαβῶν), πλὴν τοῦ ἐκτενέστερου, ἄρ. 8, Ὁ Ὀδυσσεὺς στὸ ποτάμι (24 στίχοι: ὁ τελευταῖος ἐλληνικότατος 15σύλλαβος, μὲ τὸ στερνὸ δισύλλαβο, «κάτω», ἀπομονώνεται, γύρευε γιατί, σὲ χωριστὴν ἀράδα). Καὶ ἐδῶ μείναμε μὲ τὴν ἐντύπωση ἐκλεκτοῦ ἐδέσματος σερβιρισμένου σὲ πιάτο πήλινο ἢ τσίγκινο. Πηγαία ἔμπνευση, ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιβάλλουσα ἄλλῃν ἐπεξεργασία. Παρατηρήσαμε ἐπαναλήψεις μουσικῆς (ἄρ. 1), ἐνδιαφέρουσες ἀρμονικὲς διαφοροποιήσεις καὶ ἓνα εἶδος ὀργανικοῦ ἰντερμέδιου (ἄρ. 3), τὸ δραματικότατο σχόλιο πιάνου καὶ βιολοντσέλου (ἄρ. 4), τὸ εὖστοχο ἀνέβασμα τῆς γυναικείας φωνῆς σὲ πολὺ ψηλὴ τεσσιτούρα (ἄρ. 7) καὶ τὴν ἀπελευθέρωση μιᾶς πλούσιας μουσικῆς σκέψεως στὸ ἐκτενέστερο, ἄρ. 8. Καὶ ἐδῶ ὅμως τὸν αἰσθανόμαστε δέσμιο τῶν ροπῶν του πρὸς τὴν...ἡμιλόγια μουσικῆς (κατὰ τὸ «ὀλίγον ἔγκυος») γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν τραγελαφικὸ ὄρο ποὺ ἐπινόησε πρὸ ἐτῶν νεοσσὸς τῆς ἐθνομουσικολογίας γιὰ τὸ γαλατζίῃ λαϊκισμό. Παρὰ τίς ἐπὶ μέρους ἐπιφυλάξεις μας ἀντιμετωπίζαμε ἀξιοπρόσεκτη μουσικὴ προσωπικότητα τελείως ἄσχετη μὲ τοῦ Θάνου Μικρούτσικου. Τὸ νεότερο χρονολογικὰ τῶν ἔργων χρονολογεῖται σχεδὸν ἀπὸ 35ετίας. Ἀσφαλῶς ἐν τῷ μεταξύ ὁ Γρηγόριος θὰ ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἀμιγῶς ἐντεχνῆς μουσικῆς. Ἀνυπομονοῦμε νὰ τὰ ἀκούσουμε. (Αἴθουσα Δημήτρης Μητρόπουλος, 19.3.2015).

Ἐξ' ἀφορμῆς μιᾶς συναυλίας...

ΜΕ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ ΚΟΣΜΙΚΟ ἢ ἐπὶ τὸ νεωτερίζον...life style, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐνθουσίαζε τὸν Τήλεφο τῆς Καθημερινῆς, ὅταν δὲν πάει διακοπές, αἰφνιδίασε μὲ τὴν τελευταία της ἐμφάνιση τὸν ἐκ βαθυτάτης

πεποιθήσεως ἀκοινώνητο γρουσουζή που με λένε (και ἄκρως ἐπαίρομαι γι' αὐτό) ἡ ἀγαπητὴ μεσόφωνος **Μαρίτα Παπαρρίζου**. Διοργανωτὴς ἡ «Ὁμάδα Ἐργασίας γιὰ τὴν Προετοιμασία τῆς Ἰποψηφιότητας Σύρος-Κυκλάδες 2021, Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης». Καὶ ἐπειδὴ κάτι τέτοια προϋποθέτουν ὄβολα, ἐλπίζω τὰ ὄβολα αὐτὰ νὰ μὴν εἶναι δικά μου, ὡς φορολογουμένου κτήνους που ἡ οἰκονομικὴ κρίση ἀνάγκασε νὰ πουλήσει τὸ πατρικὸ του στὸ ὁποῖο ἔζησε 62 χρόνια και νὰ γίνεῖ πρόσφυγας στὴν ἴδια του τὴν πατρίδα. Μὲ παρηγορεῖ κάπως ἡ σκέψη ὅτι ἴσως ἀρχισα νὰ γράφω γιὰ γεγονότα που ἐνδεχομένως θὰ λάβουν χώραν... ἐρήμην μου, ἔστω ἂν και ὡς τότε μπορεῖ ἡ μαμὰ Ἑλλάς νὰ μὴ μοῦ ἔχει ἀφήσει οὔτε τὰ πορθμεῖα. Θυμοῦμαι τὸ Μένιππο στοὺς ἀμίμητους *Νεκρικοὺς Διαλόγους* τοῦ Λουκιανῶ.

ΧΑΡΩΝ: Ἀπόδος ὦ, κατάρατε τὰ πορθμεῖα!

ΜΕΝΙΠΠΟΣ: *Βόα εἰ τοῦτο σοι, ὦ Χάρων, ἡδῖον! (...)* Οὐκ ἂν λάβοις παρά τοῦ μὴ ἔχοντος.

Τὸ ἀκροατήριό αὐτὸ λοιπὸν περιλάμβανε «ἐπωνύμους» με ἔργο και σταδιοδρομία, ἀλλὰ και ἄλλους «ἐπωνύμους»...ἀνέργους, κάθε ἄλλο τοῦ ΟΑΕΔ, φραγκάτους τοῦ σκασμοῦ, συγγενεῖς παλαιότερων «ἐπωνύμων» κ.λπ. κ.λπ. ὦ, γ...τὴν ἀτυχία μου, που θὰ ἔλεγεῖ ἡ ἀξέχαστη Μαλβίνα Κάραλη. Τελικὰ ὅμως τὸ ἠμπορέσαμεν και αὐτό (Χάρρυ Κλύνν) χάρη στὸν μοναδικὸ και ἀνεπανάληπτο συνθέτη τῆς συναυλίας...

..και ἡ ἴδια ἡ συναυλία...

Νὰ ἀγιάσουν λοιπὸν τὰ κοκκαλάκια τοῦ τρισμαγίστου ANTONIO BIBALANTI [Antonio Vivaldi, 1678-1741], στὸν ὁποῖον ἦταν ἀφιερωμένη ἡ κοσμικὴ βραδιά με δύο σπανίως ἀκουόμενα ἔργα του, κατὰ σειράν ἐκτελέσεως (σύμφωνα και με τὸ πρόγραμμα: κριτικὴ θεώρηση ἀπὸ τὸ πρωτότυπο χφ: Νικόλαος Βελισσιώτης).

1. *Ψαλμὸς Δαυΐδ*, ἀρ. 126, ἀρ. Καταλόγου Ryom 608: Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες· ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσων. (7 ἐνόητες στίχων+Ἀμὴν). Ἀρ. 1: Allegro-κολορατούρα. 2. Ἐκθαμβωτικὴ ἀργὴ μελωδία ἀ' βιολιῶ - βιολοντσέλου. 3. Ἐναλλαγὲς ἱλιγ-

γιωδῶν *prestissimi* με ἄργα καντάμπιλε, ἓνα ἄργό *tutti* τοῦ κουαρτέτου σὲ μέτρο 6/8, με ἀνιόντα χρωματικά περάσματα: ὁ λιτός ἦχος τοῦ κουαρτέτου ἔδινε στὸ Βιβάλντι μιὰ γοητεύουσα δωρικότητα. 4. Γρήγορο, σὰν ὄπερα μπαρόκ. 5. Ἀργή μελωδία, ἀπὸ τονική σὲ δεσπόζουσα, συνοδεία βιολιοῦ καὶ βιολοντσέλου ποὺ ἤχοῦσαν σὰν ἐκκλ. ὄργανο. 6. Ξανὰ βιολί-βιολοντσέλο ἄργό, με ἐνδιαφέρουσα ἐναλλαγή δύο ὀγδῶν με τρίηχα. 7. Γρηγορότατο με τρομερές κολορατούρες, ὅπως καὶ τὸ Ἀμήν σὲ τρίσημο μέτρο.

2. **Stabat mater dolorosa** [Ὁρθία ἢ μάνα, πονεμένη], ὁ γνωστός θρῆνος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (10 ἐνόητες στίχων+Ἀμήν) ἀρ. Καταλόγου Ryom 621. Σημειώσαμε: 1. Ὑπέροχη μελωδία με εὐρηματικότερη κολορατούρα στὴν ἐπανάληψη τοῦ «pendebat» (λατ. ἐκρέματο) 2. Ἐπίτευγμα μελουργίας με συνοδεία στακκάτι. 3. Ἀξιοπρόσεκτο πέρασμα σὲ ἓνα ταχύτερο 6/8 (;). 4. Ἀργό. 5. Γοργό. 6.7.8. Εὐφύεστατες οἱ ἀντιθέσεις τῶν βιβάλντειων τέμπι. 9, 10. Ἀριστουργηματικὸ προσωδιακὰ τὸ Eja, Mater, fons amoris [Δέξου, Μητέρα, ἀγάπης πηγὴ] με τὰ 6/8 (;) στακκάτο καὶ ἀποθέωση τῆς κολορατούρας τὸ καταληκτικὸ Ἀμήν.

Ἡ κοσμικὴ βαβούρα κινδύνεψε νὰ...περιθωριοποιήσῃ τοὺς προδήλως ἀσυνήθιστους σὲ κάτι τέτοια, μεσόφωνο Μαρίζα Παπαρρίζου (δύο ἠχοχρώματα: σκοτεινότερο στὴν χαμηλὴ περιοχὴ, φωτεινότερο καὶ μεστότερο στὴν ψηλότερη) καὶ τὸ κουαρτέτο ἐγγόρων ἀπὸ ἐξελληνισμένους ἀλλοδαπούς: Sergiu Nastasa καὶ Otilia Alitei, βιολιά, Laurentiu Matasaru βιόλα, Christopher Humphrys βιολοντσέλλο.

Ἀπὸ ὅλους ἀνεπίληπτη ἀφομοίωση τοῦ βιβάλντειου ὕφους, με ἐκφραστικότητα ἄργα μέρη καὶ συχνὰ ἰλιγγιώδη τέμπι στὰ γρήγορα, παιγμένα καθαρότατα, με ἄψογο συγχρονισμό. Παρισσότερες δοκιμές θὰ εἶχαν ἴσως μειώσῃ μιὰν αἰσθητὴ ξηρότητα ἤχου τῶν ἐγγόρων καὶ μιὰ γενικὴν αἰσθησιμὴ τονικῆς ἀβεβαιότητος. (Ἰδρυμα Β. & Μ. Θεοχαράκη, 2.4.2015).